

Heinrich Popitz Düşüncesinde Şiddet ve Beden**Violence and The Body in The Thought of Heinrich Popitz**Hüsnü Yavuz AYTEKİN¹DOI: [10.59445/ijephss.1355828](https://doi.org/10.59445/ijephss.1355828)

Atf / Cite: Aytekin, H. Y. (2024). Heinrich Popitz düşüncesinde şiddet ve beden, *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 7(1), 1-11, <https://doi.org/10.59445/ijephss.1355828>

Araştırma Makalesi / Research Article**Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First):** 05.09.2023**Makale Kabul Tarihi / Accepted:** 07.11.2023

Lisans Bilgisi / License Information: Bu çalışma, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. / *This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).*

İntihal Kontrolü / Plagiarism Checks: Bu çalışma, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. / *This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.*

Özet

Şiddet, antik çağlardan beri felsefenin konusu olmuştur. Bununla birlikte 20. ve 21. yüzyıllar şiddet kavramı üzerine müstakil eserlerin yayınlandığı dönemler olarak öne çıkmaktadır. Şiddet, birçok disiplinde olduğu gibi felsefede de uzun tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar İkinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle kıta felsefesinde yoğunluk kazanmıştır. Walter Benjamin, Hannah Arendt ve Giorgio Agamben gibi isimler akademik tartışmalarda daha çok bilinirken, Heinrich Popitz gibi düşünürler Almanca konuşulan dünya dışında nispeten daha az tanınmaktadır. Bunun nedenlerinden biri Popitz'in bir sosyolog olarak tanınması, diğeri ise yazma tarzıdır. Popitz, ailesinin tarihinde çok yaygın olan somut şiddet olaylarına çok fazla odaklanmak yerine, şiddet ve iktidar hakkında bazı antropolojik ilkeler belirlemeye çalışmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası döneminin bir akademisyeni olmasına ve Arendt ile aynı zaman diliminde yazmasına rağmen, eserlerine soğukkanlı bir hava hâkimdir. Tüm bu nedenlerle Popitz'in düşünce ve kavramlarının başka dillerde ve ülkelerde incelenmesi şiddet tartışmalarına katkı sağlayacaktır. Bu makalede Popitz'in şiddet kavramını nasıl tanımladığı açıklanmaya çalışılmıştır. Türkiye'deki şiddet tartışmalarına bir katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Popitz, Şiddet, İktidar, Mutlak Şiddet, Total Şiddet.

Abstract

Violence has been a subject of philosophy since ancient times. However, the 20th and 21st centuries have been the times when separate works on the concept of violence were published. Violence has caused long debates in philosophy as in many disciplines. While names such as Walter Benjamin, Hannah Arendt and Giorgio Agamben are better known in academic debates, thinkers such as Heinrich Popitz are relatively less well known outside the German-speaking world. One of the reasons for this is that Popitz is recognised as a sociologist and the other is his writing style. Popitz tries to identify some anthropological principles about violence and power, rather than focusing too much on concrete incidents of violence, which are very common in the history of his family. Although he is a scholar of the post-World War II period and writes in the same time period as Arendt, his works are dominated by a cold-blooded atmosphere. For all these reasons, the study of Popitz's thought and concepts in other languages and countries will contribute to the discussions on violence. In this article, it is tried to explain how Popitz defines the concept of violence. It is aimed to make a contribution to the discussions on violence in Turkey.

Keywords: Popitz, Violence, Power, Absolute Violence, Total Violence.

¹Doktora Öğrencisi / Graduate Student, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ABD / İstanbul University, Social Sciences Institute, Department of Philosophy, aytekin@tau.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2017-5305>.

1. Giriş

Şiddet kavramı felsefenin ve diğer bilimlerin en muğlak kavramlarından biridir. Kavramın bu muğlaklığı yeni bir durum da değildir. Georges Sorel henüz dünya savaşları yaşanmadan 1906'da aynı muğlaklıktan şikâyet ederek bazı isimlerin yanlış sendikal anlayışları temsil eden insanlarla bir arada hareket etmelerinin “şiddetle ilgili sorunların şimdiye kadar en donanımlı sosyalistler için bile son derece karanlıkta kalmış” olması durumuyla izah edilebileceğini ileri sürmekteydi (Sorel, 2013: 30-31). Şiddet üzerine müstakil bir eser veren nadir düşünürlerden olan Arendt de kısa aralıklarla gerçekleşmiş iki dünya savaşının yaralarının sarılmaya çalışıldığı yıllarda, 1970 senesinde Sorel'in bu cümlesine atıfta bulunarak şiddetin Sorel'in bahsettiği muğlaklıktan hala kurtulamadığını söylemekteydi (Arendt, 2021: 45).

Şiddet bir yandan çok sayıda bilim dalının diğer yandan ise edebiyatın, sanatın ve felsefenin konusu olan bir olgudur. Böylesine geniş bir alanda ve farklı perspektiflerden konu edinilmesinden dolayı tek bakış açısından yapılan her tanımlama derecesi başarısız olacaktır. Onu yalnızca tek bir disiplinin penceresinden değerlendirmek ise şiddetin tek bir bakış açısıyla yani sınırlı olarak anlaşılması anlamına gelecektir. Bu çetrefilli durum şiddet kavramının tanımlanmasına nereden başlanacağı ve kavramın nasıl sınırlandırılacağı ile ilgili bir kararın verilmesini güçleştirmektedir. Şiddet olgusunu doğru anlayabilmek için farklı perspektiflerin bakışlarını, örneğin pozitif bilimlerin verilerini, tarihin sunmuş olduğu belgeleri ve sanatçıların eserlerini değerlendirmek için ise tüm hepsini anlamlı bir bütün içerisinde değerlendirebilecek bütüncül bir perspektif gerekmektedir. Bu perspektifi sağlayıp farklı disiplinlerin verilerini bir bütünlük içerisinde bir araya getirme görevi “dünyayı bütünlüğü içinde anlama” (Von Aster, 1949: 63) gibi bir yükümlülüğü de olan felsefeye aittir. Bu bütünlük perspektifi olmadan farklı alanlar tarafından sağlanan veriler, anlamlı biçimde bir araya getirilemez bir alıntılar öbeğinden başka bir şey olmayacaktır. Dolayısıyla burada kendini gösteren ödev başka alanları, özellikle de bilhassa ampirik çalışmaları görmezden gelmeden, felsefe açısından bir tanımın inşa edilmesidir.

Şiddet kavramını yalnızca felsefe açısından sınırlayıp tanımlamaya çalışmak bile çok geniş bir alan içerisinde hareket etmek anlamına gelecektir. Johannes Müller Salo şiddet fenomenlerinin bilimsel açıdan geniş bir biçimde ele alınabilmesinin iki yolu bulunduğunu söylemektedir (Müller-Salo, 2018: 10). Bu yollardan birincisi şiddet fenomenlerinin ampirik olarak incelenmesidir. Bilimsel şiddet araştırmalarının çoğu bu yolu kullanmaktadır. Hem doğa bilimleri hem de sosyal bilimlere buna dahildir. İkinci yol ise “sıklıkla ampirik bulgulardan ve tekil olayların analizinden” (Müller-Salo, 2018: 10) yola çıkılarak şiddet fenomeninin genel anlamının incelenmesidir. Burada amaç genel olarak şiddetin tek tek bütün formlarını inceleyip sınıflandırarak izah etmek değil bir şiddet teorisi ortaya koymak ve şiddet ile toplum arasında ne türden ilişkiler bulunduğunu ortaya koymaktır (Müller-Salo, 2018). Müller-Salo'nun yollarından birincisi genel itibarıyla diğer tüm bilimlerin ikincisi ise felsefenin yolu olarak belirginlik kazanmaktadır. Çünkü bir şiddet felsefesinin ilk önceliği dünyayı bütünlüğü içerisinde anlama çabasına uygun olarak bir şiddet teorisi ortaya koymaktır.

İkinci yolu takip eden bir şiddet teorisi ise üç temel şarttan *en az* birini karşılamak durumundadır (Müller-Salo, 2018). İlk olarak şiddet kendisine yakın olan iktidar ve güç gibi kavramlardan ayırt edilebilecek şekilde tanımlanarak açıklanabilmelidir. İkinci olarak bir şiddet teorisi şiddet ile toplum arasında ne türden bir ilişki bulunduğunu sorgulamalıdır. Yani şiddetin bir toplumun düzeninin kurulmasında ve o düzenin devam ettirilmesinde oynadığı rolü araştırmalıdır. Üçüncü olarak ise bir şiddet teorisi şiddetin meşruiyeti meselesiyle ilgilenmelidir. Şiddetin hangi durumlarda kullanılmasının hangi ilkelere göre meşru olup olmadığının sorgulanması da bir şiddet teorisinin çözmesi gereken meselelerden biridir.

Çok genel bir ifadeyle özetlemek gerekirse birinci yol kavram analizi, ikinci yol politik felsefe üçüncü yol ise bir ahlak felsefesine doğru bir yol açmaktadır. Bununla birlikte bu mutlak bir taksim

değildir. Örneğin politik felsefe bir yandan şiddetin toplumsallığın kuruluşundaki rolüne odaklanırken diğer yandan meşruiyet sorununu ve kavramsal analizi yok sayma ve bir tarafa bırakma lüksüne sahip değildir. Müller-Salo'nun yukarıda değinilen sınıflandırmaları yan yana değerlendirildiği zaman politik felsefenin şiddet kavramı ile hangi açılardan ilgilenmesi gerektiği meselesi de belirgin hale gelmektedir.

Politik felsefe açısından şiddet bir politik ortam üzerinden ele alınmak durumundadır. Dolayısıyla bu teorik etkinlik küçük çaplı da olsa birbirleri ile politik bir ilişki içerisinde olan bir polis öngörmektedir. Şiddet burada tahakkümün tesis edilmesinin ve korunmasının bir aracı olarak ön plana çıkmaktadır. Politik felsefe açısından bakıldığında şiddet uzun sürecek şekilde kurgulanan bir iktidar-tahakküm zincirinin ilk basamağı olarak görünmektedir. Bu şiddetin araçsal yönüne atıfta bulunmak anlamına gelmektedir. Şiddetin tahakkümün verimli bir aracı olduğu yadsınamaz ancak şiddeti sadece araçsallığı üzerinden değerlendirmek de tek yanlı bir bakış olacaktır. Bununla birlikte politik felsefe perspektifi insanın insan üzerindeki tahakkümü ile alakalı olduğundan şiddetin araçsallığı özel bir öneme sahiptir. Burada mesele şiddeti olanaklar ölçüsünde sınırlandırmak ve o haliyle onun politik bir sürecin nasıl temelinde bulunduğunu gösterebilmektir.

Şiddet hakkında yazılmış ve politik felsefenin alanına giren eserlerin yalnızca en çok bilinenleri yan yana getirilip şiddeti nasıl anladıkları karşılaştırıldığında tüm şiddet fenomenlerini tek bir tanıma göre kavrayıp analiz etmenin olanaksız olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada Felix Schnell'in yapmış olduğu geniş şiddet-dar şiddet şeklindeki kavramsal sınıflandırması oldukça kullanışlı görünmektedir (Schnell, 2023).

Schnell daha önce yapılmış olan tüm şiddet tanımlarını geniş ve dar şiddet kavramları olarak iki gruba ayırmaktadır. Schnell'e göre geniş şiddet kavramları, fiziksel olmayan eylemleri ve toplumdaki yapısal unsurları da şiddet tanımına dâhil etmektedir. Bunun Schnell'e göre en iyi örneği Johann Galtung'un yapısal şiddet kavramıdır. Galtung bir insanın kendini gerçekleştirmesinin mevcut halinin kendini gerçekleştirme potansiyelinden düşük olduğu durumlarda, bireylerin gelişiminin potansiyellerinin gerisinde kaldığında yapısal şiddetin varlığından söz etmektedir. Yani toplumun örgütlenmesi yani yapısal unsurlar tarafından ortaya çıkan bazı sosyal adaletsizlikleri ifade etmek maksadıyla kullanılmaktadır. Geniş şiddet kavramına Gayatri Spivak'ın epistemik şiddet ve Pierre Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramları gibi başka örnekler vermek de mümkündür. Sosyal adaletsizliklerin şiddet kelimesi ile nitelendirilmesi toplumsal tartışmalarda kamuoyunun dikkatinin daha fazla çekilmesine ve etki kazanılmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte kavram çok geniş bir alanı kuşattığı için onun ayırt edici özelliği muğlaklaşmaktadır. Dar şiddet kavramı ise şiddet kelimesi ilk duyulduğunda akılda oluşan imgeleri, yani daha ziyade fiziksel şiddeti ifade etmektedir. Schnell dar şiddet kavramının en iyi örneği olarak Heinrich Popitz'in şiddet kavramını göstermektedir. Çünkü Popitz'e göre şiddet özü itibarıyla bedene uygulanmaktadır. Bedenin şiddet söz konusu olduğunda oynadığı bu merkezi rol onu diğer şiddet düşünürlerinden farklı kılmaktadır. Bununla birlikte şiddet üzerinde çokça yazılıp gerçekte özüne inilerek araştırılmayan bir olgu olarak kalmıştır. Schnell kavramının araştırılması konusundaki bu ihmale *şiddetin epistemik göz ardı edilişi* adını vermektedir. Ona göre şiddetin epistemik olarak göz ardı edilmesine ilave bir öge olarak "aydınlanmanın akılcılık kültürü" (Schnell, 2023) şiddet kavramını bilimsel alanın dışına kovmuştur. Yeni bir bilim olarak ortaya çıkan sosyoloji de bu tavrı paylaşmıştır. Bunun bir istisnasını tahakküm-iktidar-şiddet hakkında yazdıkları ile Max Weber oluşturmaktadır ancak o bile şiddet kavramı için müstakil bir tanım yapmaya tenezzül etmemiştir. Şiddet Weber'e göre politik yapının mutlak biçimde iktidarı için ihtiyaç duyduğu bir araçtan ibarettir (Schnell, 2023). Dolayısıyla tahakküm ve iktidar kavramlarının gölgesinde kalmıştır.

2. Şiddet Kavramında Dönüşüm Çağrısı

Şiddet üzerine yapılan araştırmalar, 1990'lardan itibaren başlayan ve etkileri günümüze kadar gelen bir tartışmayla farklı bir boyut kazandı. (Christ, 2013: 373) Esas olarak Trutz von Trotha ve Birgitta Nedelmann isimli iki şiddet düşünürünün yapmış olduğu yayınlarla ivme kazanan tartışma, temel bir konu etrafında dönmekteydi. Burada o zamana kadar gerçekleştirilen çalışmaların hangi açıdan özellikle sosyolojik olduğunun sorgulaması yapıyordu. Von Trotha, Nedelmann ve tartışmaya katılan diğer kişiler temelde beş hususta şiddet araştırmalarının bir perspektif değişimi gerçekleştirmesi gerektiğini vurgulamaktaydı.

Bu çağrıya göre ilk olarak, şiddet üzerine yapılan araştırmaların o zamana kadar şiddetin kendisine odaklanmak yerine nedenlere ve fail tipolojilerine gereğinden fazla önem atfetmişlerdir. Ele alınması gereken, şiddetin neden uygulandığı değil, nasıl uygulandığı sorusudur. Özellikle sosyal yapılara yönelik olan şiddetin nedenlerine ilişkin –etiolojik- araştırmaların yararlılığı konusunda ciddi şüpheler bulunmaktadır.

İkinci olarak, şiddeti Heinrich Popitz'in ifadesiyle “herkesin kaynağı”, yani ortalama insanın da dâhil olduğu bir olgu olarak anlamak gerekmektedir. Şiddet bu şekilde, bir sapma ve bu nedenle temelden açıklanmaya muhtaç bir olgu olarak görülmeğe çıkıp toplumsal açıdan olanaklı olan şeylerin alanına dâhil olacaktır.

Üçüncü olarak özellikle vurgulamak gerekmektedir ki şiddet beden üzerinden uygulanmaktadır ve acı da bedenle çekilmektedir. Bu nedenle bedeni ve bedene yönelik şiddet pratiklerini şiddet üzerine yapılan sosyolojik araştırmaların merkezine yerleştirmek gereklidir.

Dördüncü olarak, araştırmacılar bakışını şiddetin tarafı olan tüm unsurlara yönelmelidir. Şiddet olaylarının bir süreç olduğunu, bazı içsel dinamiklere ve biçim çeşitliliğine sahip olduğu göz önünde bulundurularak, failere ve onların şiddeti hangi sözde ya da gerçek nedenlerle işlediklerine bakmak yerine olaylara dâhil olan herkesi analizin bir parçası haline getirmek gerekmektedir.

Son olarak, metodolojik açıdan şiddet araştırmalarında niteliksel yöntemler tercih edilmelidir. Etnolog Clifford Geertz'e kadar uzanan sıkı betimleme yöntemi şiddet araştırmaları için özellikle umut vericidir. (Christ, 373-374)

3. Farklı Gözlerden Şiddet

Christ'in aktardığı beş perspektif dönüşümü teklifi oldukça geniş bir projeye ve zihniyet dönüşümüne işaret etmektedir. Şiddetin toplumla ilişkisini sorgulayan ve kavramlar üzerinden çalışan politik felsefenin de buradan alacağı şeyler bulunmaktadır. Bilhassa beşinci maddede dillendirilen yöntem sorunu başlı başına ele alınması gerekecek kadar uzun bir konudur. Birinci, ikinci ve üçüncü maddeler politik düşüncenin fazlaca ihmal ettiği bir isim olan Popitz'i yeniden gündeme alma çağrısında bulunmaktadır. Dördüncü maddede ise bakışların şiddet eylemlerinin faillerine gereğinden fazla odaklanmaması ikazını içermektedir. Perspektif ile ilgili bu ikaz oldukça önemli bazı öncülleri içermektedir. İnsan hayatının ayrılmaz bir parçası olarak vurgulanan şiddeti üç farklı algı perspektifinden ele almak mümkündür. Bunlar fail, mağdur ve seyirci perspektifleridir.

Şiddet eylemine failin perspektifinden bakıldığı durumlarda sıklıkla şiddetin nedeni/kökünü meselesi ön plana çıkartılmaktadır. Burada şiddet eyleminden önceki zaman ve şiddet eyleminin gerçekleştirildiği zaman özellikle önemli olmaktadır. Şiddetin kökeni meselesinde birtakım antropolojik çalışmalar da dikkat çeker hale gelmektedir. Burada şiddet eylemini bir sebep-sonuç zinciri içerisinde araştırma ve ona göre değerlendirme söz konusu olmaktadır. Bilhassa iki dünya savaşının ardından kıta felsefesinde sıkça sorulan “nasıl oldu da bu denli canavarlaşabildik?” sorusu tam olarak bu noktaya işaret etmektedir. Bu türden soruların ortak yönü kanı, şiddeti ve barbarlaşmayı olağanın dışında bir

durum, normal insan özelliklerinden bir sapma olarak görmesidir. Yöntemsel bir itirazın da ele alınması faydalı görünmektedir. Günümüz felsefecilerinden Bettina Stangneth –Adolf Eichmann- örneği üzerinden, canavarca hislerle eylemlerde bulunan insanın kendisine verilen emirler ve dayatılan şartlar neticesinde canavarlaşmadığını, genellikle şiddet eylemlerinden önce de canavar olarak bir şekilde tescillendiklerini belirtmektedir (Stangneth, 2014). Çağdaş şiddet araştırmalarının en tanınmış simalarından biri olan Jan Philipp Reemtsma soğukkanlı matematiksel hesapların şiddet söz konusu olduğunda anlamsız olduğunun altını çizmektedir. Örneğin daha önce silaha karşı çok olumsuz duygular besleyen ve tutkulu bir biçimde silahı elinde tutmayı arzulamayan bir kimsenin şartlar ne kadar elverişli olursa olsun bir soyguna karışma ihtimalinin pek düşük olduğuna dikkat çekmektedir (Reemtsma, 2017). Aynı paraya daha az ihtiyacı olan bir başka kişinin soygun motivasyonu daha yüksek olabilir. Bu tespit aynı zamanda neden araştırmalarının cevap verdiğinden fazla soruyu da beraberinde getirebileceğini göstermektedir. Başka bir çağdaş şiddet araştırmacısı olan Jörg Baberowski ise insanın herşeyi yapmasının mümkün olduğu bir şartlar dizisini ifade eden *şiddet uzamı* kavramını kullanmaktadır (Baberowski, 2015). Ona göre dışsal şartlar insanı bir başka kişiye kolaylıkla çevirmektedir. Felsefenin öteden beri konusu olan kötülük problemi de burada gündeme gelmektedir. Diğer yandan biyolojik ve psikolojik açıklamalar failin geçmişiyle alakalı olan açıklama biçimleridir. Şiddetin gelecekle olan ilişkisine göre değerlendirildiğinde ise şiddetin araçsallığı söz konusu olmaktadır.

Şiddete mağdur perspektifinden bakıldığında ise burada beden kavramı bir parça daha vurgulu biçimde ön plana çıkmaktadır. Şiddet Popitz'in de işaret ettiği gibi bedenle yaşanmaktadır. İnsan kendi bedenine mahkumdur ve en kuvvetli insanın dahi acıyı engellemek gibi bir şansı bulunmamaktadır. Bazen acıya karşı çok dayanıklı hale gelmek mümkündür ama bu durum bile insanı acılardan korunmuş bir robot haline getirmeye yetmez. Şiddet esnasında tam olarak mağdurun neler deneyimlediği meselesi de şiddet felsefesini bir başka açıdan ilgilendiren bir sorunsaldır. Farklı türden acıları ve dokunma duyusu veya diğer duyularla algılanan olumsuz hisleri ifade eden onlarca kelime bulunmaktadır. Ancak yaşanan deneyimi –mesela acı deneyimini yalnızca dil üzerinden aktarmanın imkânsızlığına dair David Le Breton'un aktardığı uzun deneyler bulunmaktadır (Le Breton, 2022). Bu deneyler göstermektedir ki farklı hastalar için acı skalalarında nesnel gibi duran numaralar insanlar için öznelidir. Yukarıda işaret edilen sıkı betimleme yöntemi bu zorluğu belli oranda hafifletmektedir.

Şiddet eylemlerinin üçüncü perspektifi ise tanık perspektifidir. Tanık perspektifi ne fail perspektifi gibi şiddetin nedenleri ile alakalı deneyimlere, ne de mağdur perspektifindeki doğrudan bedenle algılamanın bilgisine sahiptir. Tanık açısından kaçınılmaz olarak şiddetin ifade formları ve şiddetin sanat eserleri yoluyla temsili önemli konular olarak ön plana çıkmaktadır. Burada sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinin yanı sıra medya iletişim ve sanat teorilerinin felsefe açısından besleyici olduğunun bir göstergesidir.

4. Popitz ve Şiddet

Yukarıda farklı yerlerde ismi geçen yazarlar Schnell, von Trotha ve Baberowski Popitz'in şiddet kavramının önemine vurgu yapmaktadır. Çünkü Popitz şiddetin kafa karışıklığından uzak ve ince çalışılmış bir tanımını yapmıştır. Popitz, şiddet kavramını doğrudan fiziksel zarar teşkil eden eylemlerle sınırlandırmak istemektedir. Başka bir deyişle, şiddet esas itibarıyla fiziksel şiddettir ve herkese için erişilebilirdir. Popitz'e göre herkes her zaman ve her yerde şiddet uygulayabilme yeteneğine sahiptir çünkü beden şiddete maruz kalmasının yanında aynı zamanda ölümcül bir silahtır. İnsan bedeni bir silahtır ancak diğer yandan da savunmasızdır. Bu nedenle Popitz, insanların maruz kalabilecekleri ile yapabilecekleri arasındaki asimetri nedeniyle, insanların kendi potansiyellerine göre şiddet eylemlerinde bulunabilecek şekilde konum aldıklarını, çünkü şiddetin her zaman kişinin kendi çıkarlarını koruma veya bir güç alanı elde etme imkânı sunduğunu söylemektedir. Şiddete daha fazla şiddetle karşılık

verilebileceği ve şiddet potansiyelleri ortadan kaldırılamayacağı için şiddet nihayetinde insan hayatının bir gerçeği ve antropolojik bir sabite olarak kalmaktadır.

İktidar Popitz'in tanımlamasına göre çok geniş bir kavramdır. O, iktidarı genel antropolojik anlamda "insanın kudret sahibi olduğu bir şey" yani "yabancı güçlere karşı kendini dayatma kudreti" (Popitz, 1992: 22) olarak tanımlamaktadır. Şiddet kavramının genişletilmesine karşı çıkan Popitz şiddeti ise iktidar kavramı üzerinden şöyle tanımlamaktadır: "alışılmış olduğu şekliyle, şiddet kavramını esnetmek ve çarpıtmak istemiyoruz. Şiddet, ister fail için anlamı onu uygulamanın kendisinde bulunsun (salt aksiyon iktidarı olarak) isterse de tehdide dönüştürüldüğünde kalıcı bir boyun eğdirmeye yol açması amaçlansın (bağlayıcı aksiyon iktidarı olarak), başkalarının kasıtlı olarak fiziksel olarak yaralanmasına yol açan bir iktidar aksiyonu demektir" (Popitz, 1992: 48).

Popitz şiddet kavramını sırasıyla aksiyon iktidarı, insanın şiddet ilişkisinin sınırsızlaştırılması, öldürme iktidarı, iktidar mükemmelliğinin antinomisi, şiddetle baş etmenin kısır döngüsü ve total şiddet sendromu olmak üzere altı başlık altında incelemektedir

4.1. Aksiyon İktidarı

Popitz şiddeti genel olarak iktidar, özel olarak ise aksiyon iktidarı kavramı üzerinden tanımlamaktadır. Burada Popitz'in *aksiyon iktidarı* kavramı ile ne kastettiğinin netleştirilmesi gerekmektedir. Popitz' göre iktidarın en doğrudan formu salt aksiyon iktidarındır. Aksiyon iktidarı ise başkalarına yönelik bir eylemle onlara zarar verme, yani başkalarına "bir şey yapma" iktidarındır. (Popitz 43) Aksiyon iktidarı uygulamak için Popitz için en önemli husus zararın bir kasıt ile verilmiş olmasıdır. Bunun için çok güçlü ve sürekli iktidar araçlarına ihtiyaç yoktur. Anlık fırsatı değerlendiren zayıf bir kişi de kendisinden kat kat güçlü birisine karşı aksiyon iktidarı kullanabilir. Bu yaralama edimi Popitz'in çok bilinen kavramlarından biri olan *yaralanmaya açıklık* (Popitz, 1992: 44) ve onun diğer kutbu olan *yaralama kudreti* kavramları ile yakın ilişki içerisindedir. İnsan yaralamaya ve yaralanmaya eşit derecede müsaittir. Bu müsaitlik durumu Popitz'e göre toplumsallaşmanın en temellinde yer almaktadır. Onun şiddet kavramında bedeni merkeze koymasının politik felsefe açısından önemi tam olarak buradan gelmektedir.

Popitz iktidar aksiyonlarını niyetleri ve içeriği itibarıyla üç gruba ayırmaktadır: Toplumsal katılımı azaltmaya yönelik aksiyonlar (toplumsal bütünlük), maddi zarara yönelik aksiyonlar ve fiziksel yaralamaya yönelik aksiyonlar (Popitz, 1992: 44). Bu üç grupta yer alan iktidar aksiyonlarının hepsi çok küçük ölçeklerden başlayarak insanın tahammül sınırlarını zorlayacak şiddetli bir hale gelene kadar farklı dozlarda uygulanacak şekilde kademelendirilebilirler. Örneğin toplumsal katılımı azaltmaya yönelik aksiyonlar yok sayma ve dalga geçme ile başlayıp geçmişte görülen teşhir etme veya Dreyfus davası örneğinde olduğu gibi apoletlerini sökmeye kadar gidebilir. Maddi zarara yönelik aksiyonlar insanın maddi yaşamını sağlayan kaynaklara yönelik aksiyonlarıdır. Yemek kaynaklarının kısılmasından tüm geçim kaynaklarının yok edilmesine kadar varabilir. Aynı şekilde bedensel yaralamalar da iğne batırmadan öldürmeye kadar farklı dozlarda gerçekleştirilebilir. Popitz bedensel yaralanmayla alakalı iki önemli hususa dikkat çekmektedir. Birinci husus insanın kendi bedeni ile alakasının diğer toplumsal aidiyetlerden farklı olarak kopartılamaz oluşudur. İnsan tüm maddi varlıklarından ve toplumsal aidiyetlerinden kopmayı bir şekilde becerebilir ama kendisini bedeninden ayıramaz. İkinci husus ise bir fail tarafından bedensel olarak yaralanma neredeyse her zaman bir takım kuvvetli duygularla ilişkili olmasıdır. Yani bedensel yaralanma sadece bedenin fizikselliği ile ilgili değildir. Dolayısıyla bedensel yaralamada sadece bedenin değil ama aynı zamanda kişiliğin bütünlüğü de söz konusudur (Popitz 45) Bedene verilen acının başka birisi tarafından bize verilmiş olması kaydıyla- sadece bedensel olmaması Popitz'in şiddet kavramının politik anlamını ve onun iktidardan ne anladığını belirgin kılmaktadır. Çünkü kendisine acı verilen kişi bu alta oluşunu kısmi olarak değil genel olarak hisseder. (Popitz 46) Popitz'e göre hukuk sistemleri ve töreler bu durumu çok iyi düşünüp

değerlendirdikleri için genelde fiziksel cezaları ya çok ayıplanan kötü bir fiilin gerçekleştirilmesi durumunda ya da suçlunun bedensel bütünlüğünün önem arz etmediği alt sınıflardan gelmesi durumunda uygulamışlardır.

Popitz faillerin mağdurlarla ilişkilerinin getirdiği sonuçlar açısından iktidar aksiyonlarını *salt aksiyon iktidarı* ve *bağlayıcı aksiyon iktidarı* olmak üzere ikiye ayırmaktadır (Popitz, 1992: 46). Salt aksiyon iktidarında gerçekleştirilen aksiyonun anlamı eylemin kendisinde bulunmaktadır. Örneğin intikam almak isteyen kişinin tek amacının intikam almak olması, onun ötesine geçen planlar yapmaması gibi. Bağlayıcı aksiyon iktidarında ise bir araç olarak kullanılmaktadır. Uzun süreli iktidar ilişkileri bağlayıcı aksiyon iktidarı tarafından kurulmaktadır. Burada gerçekleştirilen şiddet eylemi bizatihi kendisi için değil, onun da ötesine geçen başka hedefler için gerçekleştirilmektedir.

4.2. İnsanın Şiddet İlişkisinin Sınırsızlaştırılması

Popitz'in şiddet kavramına yeniden geri dönmek gerekirse: o şiddeti fail için ifade ettiği anlamdan ve işlevden bağımsız olarak tanımlamıştır. Fail şiddet eylemi aracılığıyla başka bir amaç gözetmemiş olsun -salt aksiyon iktidarı- veya bu şiddet eylemlerini de tehdide dönüştürüp () kalıcı bir boyun eğmeye yol açmak istesin -bağlayıcı aksiyon iktidarı-; her iki durumda da *başkalarının kasıtlı biçimde fiziksel olarak yaralanmasına yol açan* iktidar aksiyonuna Popitz şiddet adını vermektedir.

İnsanların birbirlerine uygulamış oldukları tüm şiddet eylemleri göz önünde bulundurulduğunda Popitz'e göre şiddete dair akla ilk gelen ayırıcı özellik onun *insanın şiddet ilişkisinin sınırsızlaştırılması* adını verdiği konsepttir (Popitz, 1992: 48). Popitz'e göre bu sınırsızlaştırmanın üç antropolojik temeli bulunmaktadır. Birinci olarak içgüdülerden görece serbestlik, ikinci olarak insanın tahayyül kabiliyeti ve son olarak insanın kendi elleriyle eser üretebilme zekâsı.

Şiddet ilişkisinin sınırsızlaştırılmasının birinci antropolojik temeli insanın içgüdülerden görece serbestliğidir. Bu serbestlik sayesinde insan eyleme geçme zorunluluğundan ve eyleme geçme konusunda yaşadığı tutuklulardan kurtulabilmektedir. Belirli koşullar altında şiddetle tepki verme zorunluluğundan ve kesin bir şekilde araya giren engellemelerden kurtulma, şiddet eylemlerini belirli bazı nedenlere ve özelliklerle ya da kurban olarak kimlerin seçildiği gibi ölçütlerle sınırlamayı imkânsız hale getirmektedir. Dolayısıyla -Popitz burada etiyolojik şiddet araştırmalarını eleştirmektedir-, şiddete zorunlu bir mekanikle insanın tepki vermesine mutlak manada neden olan hiçbir güdü, durum ve düşman bulunmamaktadır (Popitz, 1992: 48). Popitz şiddet eylemlerinin insanın normal durumunda bir sapma olarak görülmesine karşıdır. Hiçbir motivasyon veya neden bu nedenden dolayı şiddet eylemini açıklamak için yeterli değildir: "insan hiçbir zaman mecburen değil ama her zaman şiddet eyleminde bulunabilir, hiçbir zaman mecburen değil ama her zaman öldürebilir. Bu öfkeyle de olabilir zevk içerisinde de (Popitz, 1992: 50).

Şiddet ilişkisinin sınırsızlaştırılmasının ikinci bir antropolojik temeli, insanın tahayyül kabiliyeti ve hayal etme kapasitesinin sınırsız oluşudur. İnsanlar için şiddet yalnızca yaşanmış olanlarla sınırlı değildir. Aynı zamanda gerçekleşecek olandır. Bu hem başkalarının korktuğu şiddet hem de kişinin kendi şiddetinin arzu edilen zaferidir. Elbette bu olasılık alanı hesaplanabilecek her şeyin çok ötesindedir. Hayali şiddet her türden gündüz düşlerine ve kâbuslara musallat olmaktadır (Popitz 51).

Popitz'e göre eylemlerin içgüdülerden görece serbestliği ve hayal gücümüzün gerçeklikten görece serbestliği ancak bu tek antropolojik tasarımın özellikleri olarak birlikte düşünülebilir. Birbirini tamamlayan ve karşılıklı olarak güçlendiren kapasiteler olarak, insanın şiddetle ilişkisi üzerindeki etkileri bakımından çifte sınırsızlaştırma olarak anlaşılabilirler (Popitz, 1992: 52).

Eylem saikinin çifte sınırlandırılması nihayet yeteneğin sınırlandırılmasıyla buluşur. İnsanların eser (Artefakt) üretmedeki özel zekası, teknik verimlilikte görünüşte sınırsız bir artışa yol açmaktadır.

Bu aynı zamanda şiddet kullanımı için her zamankinden daha etkili teknik araçlar yaratma, yani şiddet kullanımının kapsamını arttırma yeteneğini de içermektedir (Popitz, 1992: 52).

4.3. Öldürme İktidarı

Popitz şiddetin sonsuza kadar artırılamayacağını, mutlak bir sonu olduğunu söylemektedir. Bu son ölümdür (Popitz, 1992: 52). Popitz ölüm olgusunu ve insanın ölüm algısını analiz ettiği için de diğer şiddet düşünürlerinden farklılaşmaktadır. Ona göre ölüm bilinci iki yönlüdür. Kişi hem ölümlü olduğunun hem de başkalarını öldürebileceğinin farkındadır. Ölüm söz konusu olduğunda el artırmak mümkün olmadığı için Popitz ölümü mutlak şiddet olarak adlandırmaktadır. Bu mutlak şiddet, mükemmel iktidar fikrinin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Mükemmel iktidar, insanların diğer insanlar üzerindeki tahakkümünün azami düzeye çıkarılmasıdır. Burada tahakküm altındaki insanların hayatları kelimenin tam anlamıyla hükmedenin elindedir.

Mutlak güç aynı zamanda iktidardaki kişinin kişisel ve kurumsal meşrulaştırılmasına da hizmet etmektedir. Tüm sembollerin ötesinde, meşruiyetin ilk kaynağı hayatta kalma ve öldürme şeklindeki mutlak şiddettir. Öldürme eyleminden sonra bile öldüren kişinin zaferi devam edebilir. Örneğin, bedene zarar verildiği takdirde ölenin ruhunun onurunun zedelendiğine inanılması durumunda olduğu gibi. Elias Canetti bu durumu izah eden ilginç bir hikâye aktarmaktadır:

Mana, Güney Denizlerinde bir kişiden diğerine geçebilen bir tür doğaüstü ve kişisel olmayan iktidardır. Çok arzu edilmektedir ve tek tek kişilerde biriktirilmesi mümkündür. Cesur bir savaşçı bunu büyük ölçüde elde edebilmektedir. Ancak bunu savaştaki deneyimine ya da fiziksel gücüne borçlu değildir; bu iktidar ona öldürdüğü düşmanın manası olarak geçer. Böylece, Marquesas'ta bir kabile üyesi kişisel cesareti sayesinde savaş şefi olabilmıştır. Savaşçının vücudunda öldürdüğü herkesin manasını barındırdığı varsayıldı. Cesaretiyle orantılı olarak kendi manası da büyüyordu. Ancak yerlinin zihninde, cesareti manasının nedeni değil sonucuydu. Başardığı her cinayetle birlikte mızrağının manası da artıyordu. Erkek erkeğe savaşta galip gelen, öldürülen düşmanın adını alırdı: bu, iktidarının artık kendisine ait olduğunun işaretiydi (Canetti, 1980: 278).

4.4. İktidar Mükemmelliğinin Antinomisi

İktidarın bu mükemmelliği, tüm dünyevi iktidarı ve dünyevi olan her şeyi göreceli hale getiren ölümden sonra yaşam inancı aracılığıyla mağdur tarafından psikolojik olarak geçersiz kılınabilir. İktidarın mükemmelliği kendi öncülleri çerçevesinde de sorgulanabilmektedir. Tam da insanların birbirlerine yapabileceklerinin sınırsızlığında bütün iktidarlara sınırları yatmaktadır. Tüm iktidarın mükemmel olmaktan uzaklığı, radikal direnişin iki sembolik figürü olan suikastçı ve şehit tarafından gösterilmektedir (Popitz, 1992: 57-58).

Suikastçı ve şehit, kamusal alanda iktidarın mükemmelliğini gözle görülür bir şekilde ortadan kaldırmaktadır. Her ikisi de yaşam ve ölüm kararının yalnızca iktidardakilere ait olmadığını göstermektedir. Öldürme gücünün, insanların insanlar üzerindeki her türlü gücünü sınırladığını göstermektedir. İktidar mükemmel olabilir çünkü aşırı uçlara ulaşabilir. İktidar kusurludur çünkü aşırıya gitme kararı tekelleştirilemez - herkes öldürebilir - ve çünkü öldürülme hakkı kimsenin elinden alınamaz. (Popitz, 1992: 60)

Toplumsal düzen, şiddetin sınırlandırılması için gerekli bir koşuldur - şiddet, toplumsal düzenin korunması için gerekli bir koşuldur.

4.5. Şiddetle Baş Etmenin Kısırdöngüsü

Popitz'e göre toplumsal düzen, şiddetin sınırlandırılması için gerekli bir ön koşul olarak öne çıkmaktadır. Yaptırımlarla güvence altına alınmış bir normlar sistemi olmadan, şiddetin kalıcı ve makul ölçüde güvenilir bir şekilde sınırlandırılması mümkün değildir. Buradaki temel önkoşul, somut bir şiddet

yasağının kabul edilmesidir: Kimin hangi durumlarda kime karşı hangi şiddet eylemlerinden kaçınmak zorunda olduğu önceden belirlenmek zorundadır. Ayrıca bu yasağın ihlaline karşı başka önlemler de gerekmektedir. Yasaklanmış şiddetin bir arada yaşama dâhil olmasıyla birlikte kimin müdahale edebileceği ve bu müdahalede hangi prosedürlere göre hareket edeceği bir kurallar dizisine bağlanmış olmalıdır. Bu tür kurumsallaştırılmalı ve somutlaştırılmalıdır. Kurallardan sapan davranışların her zaman olacağını hesaba katmayan düzen tasarımları yalnızca kurguya dayanmaktadır (Popitz, 1992 :63).

4.6. Total Şiddet Sendromu

Popitz, şiddetin son sınırı olarak gördüğü mutlak şiddete ek olarak total şiddet adını verdiği bir kavram ortaya atmaktadır. Total şiddet eylem unsurlarının bir sendromu olarak tanımlanmaktadır (Popitz, 1992: 66). Başka bir deyişle, şiddetin gerçekleşmesini sağlamak için bir araya gelen eylemin belirli yönlerinin birleşimidir. Popitz bu bağlamda üç unsur tanımlamaktadır: uygulanan şiddetin yüceltilmesi, şiddete karşı kayıtsızlık ve şiddet eyleminin mekanikleştirilmesi. Bu üç kategori birbirleriyle etkileşim halinde oldukları için sendrom yani birliktelik olarak adlandırılmaktadır. Popitz, her üçünün de tarihsel yenilikler olmadığını, ancak günümüzde bir araya gelerek geçmişteki tüm şiddetten kaçınma tekniklerini geride bırakan güçlü bir kuvvet oluşturduklarını vurgulamaktadır.

Popitz'e göre bütün iktidarlar bir meşruiyet arayışı içerisinde olduğu için şiddet yüceltme yoluyla meşrulaştırılmaktadır. Ona göre şiddetin yüceltilmesinin iki ana nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi "daha üstün olan bir varlığın yüceltilmesi" ikincisi ise bir özgürleşme eylemi olarak var olan düzene son verilmesidir. Birincisinde şiddet var olan bir tahakkümün seçilmiş ve üstün olarak kabul edilmesinin bir ifadesidir. İkincisinde ise özgürleşmenin bir aracı olan şiddet eylemlerinin yüceltilmesi söz konusudur. Popitz, total şiddetin ikinci eylem unsuru olarak şiddete karşı kayıtsızlığı göstermektedir. Ona göre insanların acılarına karşı kayıtsızlık, nefret ve aşağılama gibi nedenlere oranla insanın yaralama kudretini yönlendirmede çok daha etkilidir. Kurbanın acılarına karşı gösterilen kayıtsızlık bir paravan gibi, insanları olan biten şeylerin etkisinden korumaktadır. Total şiddet sendromunun üçüncü ögesi şiddet eyleminin mekanikleştirilmesidir. Bu üçüncü öge, ilk iki öge ile farklı düzeylerde birleşmektedir. Zira öyle görünmektedir ki, insanoğlu -özellikle öldürmek amacıyla silah üretme konusunda- teknik üretimin etkisinin sınırsızca artırılması gibi bir yetiye sahiptir. Esasen silahların geliştirilmesi insanlığın ilk alet yapıp kullandığı devirlere kadar geriye gitmektedir. Daha sonra kademeli biçimde silahların verimliliğinin yükselen bir ivmeyle arttığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda belli bir tür yaralamayı hedefleyen bir silah olarak mızrağın keşfi Popitz açısından önemli bir merhaledir (Popitz, 1992: 71).

5. Sonuç

İlk olarak belirtmek gerekmektedir ki Popitz düşüncesine hak ettiği oranda Almanca konuşan ülkeler dışında şiddet tartışmalarında fazla yer verilmemektedir. Onun kavramlarının tartışmalara biraz daha fazla dâhil edilmesi olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

İkinci olarak Popitz'in önerdiği şiddet kavramı, kavram kargaşasını giderecek şekilde oluşturulmuştur. Akademik tartışmaların daha sağlıklı bir zeminde gerçekleşmesi doğrultusunda etki gösterecektir.

Üçüncü olarak Popitz'in ana metni olan İktidar Fenomenleri kitabının ampirik bir yöntemle yazılmamış olduğu düşünüldüğünde onun sosyologlar kadar felsefecileri de ilgilendirmesi gerektiği açıktır.

Dördüncü ve son olarak ise Popitz felsefesinin duyular fenomenolojisi üzerinden bir okunmasının yapılması, onun az yer verdiği acı gibi duyusal fenomenlerin felsefi açıdan değerlendirilmesi akademisyenleri bekleyen ödevler arasındadır.

Çatışma Beyanı (Competing Interests)

Çalışmanın yazarı, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

The author declares that they have no competing interests.

Destek ve Teşekkür (Fundings and Acknowledgments)

Çalışma, kamusal, özel, ticari nitelikte ya da kar amacı gütmeyen herhangi bir kurumdan destek alınmadan hazırlanmıştır.

This research received no specific grant from any funding agency in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Etik Beyanı (Ethical Statement)

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Araştırmacının Katkı Oranı (Author's Contributions)

Bu makale yazarın kendi çabaları ve incelemeleri neticesinde oluşturulmuştur.

This article was created as a result of the author's own efforts and reviews.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Arendt, H. (2021). Şiddet Üzerine. (Çev. Bülent Peker), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Baberowski, J. (2015). Räume der Gewalt. (3. Baskı).S.Fischer, Leck.
- Breton, D. L. (2019). Acımın antropolojisi. (Çev. İsmail Yerguz), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Canetti, E. (1980). Masse und Macht. Fischer, Leck.
- Christ, M. (2013). „Soziologie“ (Ed. Christian Gudehus, Michaela Christ), Gewalt: Ein interdisziplinäres Handbuch, ss.371-378, J.B. Metzler, Krugzell.
- Müller-Salo, J. (2018). „Das Problem der Gewalt. Eine Einführung“ (Ed. Johannes Müller-Salo), Gewalt: Texte von der Antike bis in die Gegenwart, ss.9-49, Reclam, Ditzingen.
- Popitz, H. (1992). Phänomene der Macht. (2. Baskı). J.C.B. Mohr, Tübingen.
- Reemtsma, J.P. (2017). Vertrauen und Gewalt. (2. Baskı).Hamburger Edition, Leck.
- Schnell, F. Docupedia Zeitgeschichte. Gewalt und Gewaltforschung. 05.09.2023, https://docupedia.de/zg/Schnell_gewalt_gewaltforschung_v1_de_2014
- Sorel, G. (2013). Şiddet Üzerine Düşünceler. (Çev. Anahid Hazaryan), Epos Yayınları, İstanbul.
- Stangneth, B. (2014). Eichmann vor Jerusalem. (4. Baskı). Rowohlt, Hamburg.
- Von Aster, E. (1949). Der Mensch und die Welt, Felsefe Arkivi, 2(3):63-75.